

Karol Kierzkowski

E-usługi

w systemie szkolnictwa wyższego

Rozwój sieci technologicznych oraz Internetu wywarł poważny wpływ na bieżące funkcjonowanie polskich uczelni wyższych. Istnienie stron internetowych, poczty elektronicznej, możliwość dokonywania płatności przez Internet oraz kształcenia na odległość za pomocą e-learningu, to niektóre ze sposobów wykorzystania Internetu w celu świadczenia usług dla studentek, studentów i pracowników szkół wyższych. Założenia rozwoju społeczeństwa informacyjnego polegają przede wszystkim na zjawisku *information society services*, czyli świadczeniu usług w społeczeństwie opartym na wiedzy, przez nowoczesne technologie. Autor artykułu wyjaśnia podstawowe terminy i definicje związane z Internetem pod względem formalnym, prawnym, technologicznym i użytkowym. Wiele uwagi poświęca funkcjonowaniu uniwersyteckich systemów obsługi studiów (USOS), na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego.

Słowa kluczowe: e-usługa, e-usługodawca, e-usługobiorca, e-learning, świadczenie usług drogą elektroniczną, E-Uniwersytecki System Obsługi Studiów.

Wstęp

Rozwój sieci technologicznych oraz Internetu miał wpływ na wykorzystanie osiągnięć elektronicznych przez polskie uczelnie wyższe. Wykorzystanie stron internetowych, poczty elektronicznej, możliwości płatności przez Internet oraz kształcenia na odległość za pomocą e-learningu to sposoby wykorzystania Internetu w celu świadczenia usług dla studentek i studentów uczelni wyższych. Założenia rozwoju społeczeństwa informacyjnego polegają przede wszystkim na zjawisku *information society services*, czyli świadczeniu usług w społeczeństwie informacyjnym, wykorzystując nowoczesne technologie. Pojęcie usług jest szersze, aniżeli handel elektroniczny oraz swobodny przepływ informacji, a także swobodny dostęp do informacji. Niewątpliwie cechą szczególną Internetu jest jego ponadnarodowy charakter. W konsekwencji bardzo często zdarzało się, iż różne kwestie prawne były różnie uregulowane w każdym państwie, co prowadziło do wzajemnych problemów i nieporozumień. Temu stanowi rzeczy, jakim jest prawna specyfika elektronicznych usług społeczeństwa informacyjnego, towarzyszył niepokój oraz obawa, że ta gałąź gospodarki

nie będzie się w sposób prawidłowy rozwijać. W związku z tym podjęto działania na rzecz ujednoczenia głównych zasad prawnych prowadzenia działalności, w tym edukacyjnej, przy wykorzystaniu sieci Internet. Inicjatywa została podjęta w państwach członkowskich Unii Europejskiej i dotyczyła prac nad dyrektywą o handlu elektronicznym. Dzięki tej inicjatywie w Polsce została uchwalona i przyjęta ustawa o świadczeniu usług elektronicznych z dnia 18 lipca 2002 roku. Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną jest ważnym aktem prawnym, który w sposób całościowy traktuje wszelkie zagadnienia, związane z prowadzeniem działalności, w tym edukacyjnych, w oparciu o najnowsze techniki komunikacji przez Internet. Ponadto ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną obejmuje regulacje dotyczące form korzystania z sieci teleinformatycznych, w tym także o zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczych, w oparciu o wykorzystanie nowoczesnych technologii i Internetu. Artykuł obejmuje omówienie pojęcia e-usług, rodzajów e-usług, e-learningu, ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, E-Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studiów.

Definicja e-usług brzmi następująco „e-usługi to takie usługi, których świadczenie odbywa się za pomocą Internetu, jest zautomatyzowane (może wymagać niewielkiego udziału człowieka) i zdalne. Od usługi w ujęciu tradycyjnym, e-usługę odróżnia brak udziału człowieka po drugiej stronie oraz świadczenie na odległość” (strona dostępu: [www.parp.gov.pl.](http://www.parp.gov.pl), data dostępu: 12.11.2013). E-usługa ma zapewniać usługobiorcy (studentom) indywidualność, jednak z zastrzeżeniem, iż nie wymaga obecności obu stron, w tym samym momencie, a także w tym samym miejscu. Jest realizowana przy użyciu wielu kanałów, takich jak: Internet, telefon, wideo, audio konferencje. E-usługi to usługi, które są świadczone całkowicie w sposób automatyczny. Co znaczy, że są świadczone w sposób automatyczny? Automatyzm polega na realizacji poprzez technologie informatyczne. Ważne cechy e-usługi to także:

1. Możliwość wysyłania oraz odbierania różnych danych, przy użyciu systemów teleinformatycznych, znajdujących się w publicznych sieciach telekomunikacyjnych (Internet).
2. Może być świadczona, przede wszystkim na indywidualne żądanie usługobiorcy – przesłanka indywidualizacji.
3. Może być realizowana bez jednoczesnej obecności stron.
4. E-usługa cechuje się brakiem udziału człowieka w samym świadczeniu usługi.
5. Warunek konkretnej odpowiedzi na konkretnie postawione pytanie czy zamówienie (Juszczak 2003).

Szczegółową definicję e-usług wskazuje artykuł 11 w związku z artykułem 12 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1777/2005 z dnia 17.10.2005 roku, ustanawiającego środki wykonawcze do dyrektywy 77/388/EWG. W szczególności wymieniony artykuł 11 wskazuje, że: „do usług świadczonych drogą elektroniczną, o których mowa w art. 9 ust. 2 lit. e i załączniku L dyrektywy 77/388/EWG, należą usługi świadczone za pomocą Internetu lub sieci elektronicznej, których świadczenie jest zautomatyzowane i które wymagają niewielkiego udziału człowieka, a ich wykonanie bez wykorzystania technologii informacyjnej jest niemożliwe” (Podrecki 2006). Warto podkreślić, że wyżej wymieniony akt prawny zawiera obszerną klasyfikację e-usług. Różne przykłady e-usług odnaleźć można na stronach internetowych Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości o nazwie „Wspieramy e-biznes”. W skład e-usług wchodzi między innymi: e-zdrowie (używanie nowych technologii informacyjnych, a także komunikacyjnych, pomiędzy lekarzami a instytucjami ochrony zdrowia oraz pa-

cientami, oprócz tego są przewidziane różnorakie konsultacje medyczne za pośrednictwem Internetu); e-praca (rekrutacja poszczególnych pracowników na różne stanowiska odbywa się przy uwzględnieniu nowoczesnych technologii Internetu oraz multimediiów. Służy to poinformowaniu kandydatów do pracy o firmie, w której chcą pracować, a także warunkach zatrudnienia i wymaganiach, jakie są niezbędne do wykonywania pracy na danym stanowisku. Służy to także publikacji ofert osób, a także poszczególnych firm; e-logistyka (e-usługi, które mają zapewnić prawidłowe funkcjonowanie łańcuchów dostaw, co jest możliwe dzięki realizacji wirtualnych procesów, w środowisku rozległych sieci komputerowych. Może się to odbywać przy użyciu platformy technologicznej, którą stanowi Internet. Ma to skoordynować działania integracyjne partnerów biznesowych, w zakresie łańcucha dostaw; e-finanse (obejmują operacje finansowe, realizowane przez media elektroniczne). W skład wchodzi także e-ubezpieczenia; e-handel (obejmują umowy, które są zawierane przez Internet). Inną definicję e-usług można znaleźć w publikacji na temat „E-usługi a społeczeństwo informacyjne”, gdzie Dąbrowska nazywa e-usługami: „e-mail, e-rozmowy (czaty, komunikatory i inne), e-nauka (kursy językowe, zawodowe, profesjonalne kursy dla pracowników firm, studia licencjackie, magisterskie i uzupełniające, korepetycje bez udziału nauczyciela), e-book, e-administrację, e-bankowość, e-ubezpieczenia, e-kulturę czy e-turystykę” (Dąbrowska 2008, s. 5).

E-learning to z kolei e-usługa, dzięki której nauczanie jest możliwe z pomocą sieci komputerowych oraz Internetu. E-learning może wzbogacać ofertę oraz dydaktykę, w oparciu o komputery osobiste oraz Internet. W tej formie mogą być świadczone na przykład e-kursy, różne szkolenia czy studia (e-learning). Zaletą jest to, iż nie trzeba uczestniczyć w sposób tradycyjny w zajęciach poprzez swoją obecność. E-learning, jako e-usługa stanowi dobre uzupełnienie tradycyjnej formy nauczania. Dzięki e-learningowi możemy korzystać na przykład z dodatkowych materiałów, zamieszczanych w odpowiednich plikach (Juszczak 2003). E-learning stosowany był już w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku między innymi w Zachodnim Instytucie Psychologii Behawioralnej, w Instytucie Technologii, mieszczącym się w Nowym Jorku oraz w Instytucie Technologii, mieszczącym się w New Jersey. Organizacja Niezależne Media Studenckie była inicjatorem wstępnego programu nauczania dla studentek i studentów, przy użyciu interaktywnego podręcznika on-line. Z badań Konsorcjum Sloan wynika, że w samych Stanach Zjednoczonych do 2003 roku, liczba studentek i studentów, którzy byli użytkownikami poszczególnych platform e-learningowych stanowiła około 2 miliony osób. Badania wykazują, że co roku zwiększa się w niektórych krajach nawet o 25% liczba studentek i studentów uczelni wyższych publicznych i niepublicznych, korzystających z e-learningu. Co ciekawe, z badań wynika, że niemalże wszystkie uczelnie wyższe, zarówno publiczne, jak i niepubliczne mają w swojej ofercie dydaktycznej dla studentek i studentów zajęcia on-line, przy użyciu platform e-learningowych i nowoczesnych technologii elektronicznych. Edukacja on-line, aby była na wysokim poziomie merytorycznym, powinna promować zatrudnianie specjalistów, także w aspekcie dobrej obsługi komputera oraz Internetu, które są podstawą takiej formy nauczania. Warto podkreślić, że coraz większą popularnością cieszy się digital native, polegający na nauczaniu od najmłodszych lat, za pomocą nowoczesnych technologii elektronicznych.

Modele współczesnej edukacji według M. Kubiaka obejmują:

- Model korespondencyjny tzw. pierwsza generacja – obejmuje przede wszystkim materiały w formie wydruku – podręczniki, a także skrypty. Może być wzbogacana lekcjami, prowadzonymi przez radio czy kanały telewizyjne.
- Model multimedialny tzw. druga generacja – obejmuje obok materiałów w formie wydruku, zajęcia na taśmach audio czy wideo, a także programy komputerowe, zawierające interaktywne ćwiczenia.
- Model teleedukacyjny synchroniczny tzw. trzecia generacja – obejmuje telekonferencje (audio oraz wideo).
- Model teleedukacyjny asynchroniczny (wirtualny) tzw. czwarta generacja – obejmuje przede wszystkim interaktywne multimedia, z wykorzystaniem możliwości Internetu. Łączy teleedukację poprzez komputer, laptop z Internetem (Kubiak 2000).

Można wyodrębnić dwa rodzaje technik komunikacji:

- Asynchroniczny, w skład którego wchodzi różnego rodzaju blogi, fora dyskusyjne, elektroniczne zbiory informacji.
- Synchroniczny, w skład którego wchodzi czaty, zajęcia wirtualne (Kubiak 2000).

Zaletą e-learningu jest wsparcie prowadzenia dydaktyki przez nauczycieli akademickich, dzięki wykorzystaniu komputerów, laptopów i Internetu. Zakłada on możliwość ukończenia danego modułu bądź wszystkich modułów różnych szkoleń, kursów, a nawet studiów. To niewątpliwie ułatwia kształcenie osobom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, np. są niepełnosprawne. Część specjalistów podkreśla jednak, że e-learning stanowi tylko jedną ze składowych systemu edukacji. E-learning opiera się na technikach uczenia się oraz technologiach kształcenia, które są możliwe dzięki wykorzystaniu do nauki i pracy dobrodziejstwa technologii elektronicznej, która cały czas ulega zmianom na lepsze, w tym sensie, że oferuje swoim użytkownikom nowe funkcje, które znacznie ułatwiają proces dydaktyczny. Część specjalistów uważa, że nauczanie za pomocą e-learningu jest znacznie efektywniejsze, aniżeli tradycyjne formy uczenia się i samej edukacji on-line. E-learning może z systemami kontroli informacji, czyli *Managed* także stanowić uzupełnienie tradycyjnych form kształcenia, np. w postaci kursów mieszanych, czyli spotkań stacjonarnych oraz tych w domu, za pomocą platformy internetowej. Plusem metody e-learningowej jest także to, iż to użytkownik może samodzielnie intensyfikować swoją naukę, co jest możliwe przy użyciu odpowiednich modułów e-learningowych. Korzystanie z e-learningu umożliwia tzw. środowisko e-learningowe, czyli *Virtual Learning Environment*, zawierające menu, służące nawigacji z ikonami. VLE jest stosowane na uczelniach *Information System*. *Virtual Learning Environment* w połączeniu z *Managed Information System* tworzą *Managed Learning Environment*, czyli system kontroli środowiska e-learningowego. Chodzi o to, że użytkownicy powinni znajdować się pod opieką merytoryczną nauczycieli akademickich, ale także pod opieką administratorów, którzy zarządzają danymi platformami e-learningowymi. Za pomocą poszczególnych interfejsów użytkownika, korzystający mają pełną informację na temat kursów, szkoleń i zajęć dydaktycznych. Nowością na uczelniach wyższych są programy dyplomowe, które znajdują się na wielu poziomach, a także obejmują wiele kategorii, z których można skorzystać dzięki Internetowi. Dzięki temu część zajęć nie musi się odbywać stacjonarnie w salach wykładowych. Są dostępne on-line. E-learning to instrument pomocny dla studentek i studentów, gdyż stanowi olbrzymi zasób informacji. Pełni poniekąd funkcję e-doradztwa. Studentka i student dzięki e-learningowi ma również

dostęp do gazet studenckich on-line czy może kupować niezbędne podręczniki akademickie do nauki. E-learning to także magazyn różnych materiałów naukowych, takich jak arkusze do ćwiczeń, scenariusze, konspekty lekcji, wykładów czy interaktywne zadania, szkolenia. Na podstawie wielu badań można stwierdzić skuteczność nauczania on-line, gdyż ma on wpływ na postępy studentek i studentów w procesie kształcenia.

Uczelnie wyższe zarówno publiczne, jak i niepubliczne powinny zadbać o dostępność jak największej liczby danych, zawartych w e-zbiorach i w miarę możliwości uzupełniać je o nowe, aktualniejsze informacje, gdyż studenci korzystają nie tylko z tradycyjnych form w postaci publikacji, artykułów, kodeksów w postaci papierowej, ale także w dobie cyfryzacji treści ze zbiorów elektronicznych. Projekt nauczania, z języka angielskiego *learning design*, dotyczy ćwiczeń, które są dostępne dla użytkowników, dzięki oprogramowaniu LAMS, które umożliwia wykonywanie ćwiczeń w poszczególnych grupach. System PLATO był jednym z pierwszych, co warto podkreślić uniwersalnym systemem, który znacząco wspomagał komputerowo proces nauczania, z którego zrodził się później e-learning. System PLATO powstał na Uniwersytecie Illinois. Całościowy kurs, który był wspomagany komputerowo, zastosowała w Singapurze firma Baal, przy użyciu systemu Wicat. Stanowi to wedle specjalistów kamień milowy w późniejszym rozwoju i ekspansji nauczania, które jest wspomagane komputerowo, niemalże na całej kuli ziemskiej. Firma Baal była inicjatorem i prekursorem metody kształcenia za pomocą e-learningu.

Świadczenie usług drogą elektroniczną jest prawnie regulowane ustawą o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Ustawa została uchwalona dnia 18 lipca 2002 roku¹. Zaczęła obowiązywać od 10 marca 2003 roku. Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną złożona jest z czterech głównych części:

- Art. 1 – 4 – dotyczą przepisów ogólnych.
- Art. 5 – 11 – dotyczą obowiązków usługodawcy w zakresie świadczenia usług drogą elektroniczną.
- Art. 12 – 15 – dotyczą wyłączenia odpowiedzialności usługodawcy.
- Art. 16 – 22 – dotyczą zasad ochrony danych osobowych.

Warto zaznaczyć, iż Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną, została wprowadzona w życie, na mocy dyrektywy o handlu elektronicznym, która obejmuje swym zasięgiem przepisy dotyczące obowiązków informacyjnych, zasad odpowiedzialności pośredników oraz zasad posługiwania się informacją handlową. Przepisy dotyczące procedury zawierania umowy drogą elektroniczną, reguluje część ogólna kodeksu cywilnego. Pierwowzorem Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, wobec regulacji dotyczących ochrony danych osobowych była niemiecka ustawa Teledienststedatenschutzgesetz. To właśnie z tejże ustawy przyjęto wstępny model regulacji, który opierał się na skumulowaniu w jednym akcie prawa, przepisów wewnętrznych dyrektywy o handlu elektronicznym oraz dyrektywy o prywatności i łączności elektronicznej. Warto podkreślić, iż ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną obejmuje regulacje prawne z sektora prawa prywatnego, jak i z sektora prawa publicznego. Uzasadnieniem takiej interpretacji jest fakt, iż w rozdziale drugim ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną można odnaleźć regulacje prawne dotyczące ustalenia obowiązków usługodawcy, w sferze świadczenia usług drogą elektroniczną, co wskazuje na charakter regulacji z sektora prawa prywatnego. Z kolei na

¹ Dz. U. Nr 144, poz. 1204.

charakter przepisów z sektora prawa publicznego wskazują regulacje prawne, dotyczące zasad ochrony danych osobowych z tytułu świadczenia usług drogą elektroniczną. Rozdział trzeci ustawy zawiera przepisy prawne zarówno z sektora prawa prywatnego, jak i z sektora prawa publicznego, dotyczące wyłączenia odpowiedzialności usługodawcy, z racji świadczenia przez niego usług drogą elektroniczną. Przepisy prawne i normy wyznaczone przez ustawę mają charakter imperatywny. Terminologia ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną z 2002 roku obejmuje następujące pojęcia:

1. Adres elektroniczny:

Pojęcie adresu elektronicznego jest uregulowane w artykule 2 pkt 1 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, który stanowi, że są to: „oznaczenia systemu teleinformatycznego umożliwiające porozumiewanie się, za pomocą środków komunikacji elektronicznej”². Co ważne, w praktyce, zazwyczaj rolę adresów elektronicznych pełnią adresy poczty elektronicznej, adresy stron internetowych, numery IP, czyli *internet protocol number*, czy też numery telefonów komórkowych.

2. System teleinformatyczny

Pojęcie systemu teleinformatycznego jest uregulowane w artykule 2 pkt 3 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, który stanowi, że jest to: „zespół współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania, zapewniający przetwarzanie i przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci urządzenia końcowego w rozumieniu ustawy prawo telekomunikacyjne”³.

3. Środki komunikacji elektronicznej

Pojęcie środków komunikacji elektronicznej jest uregulowane w artykule 2 pkt 5 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, który stanowi, że są to: „rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych, między systemami teleinformatycznymi, a w szczególności pocztą elektroniczną”⁴. Należy zwrócić uwagę, że definicja środków komunikacji elektronicznej została określona w sposób funkcjonalny. Tzn. że ustawodawca przewidział, że objęcie definicją środków komunikacji elektronicznej może dotyczyć pojawiających się w przyszłości, nieistniejących w trakcie uchwalania ustawy, nowych środków komunikacji. Wedle przepisów ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną środkiem komunikacji elektronicznej można nazwać grupy dyskusyjne, czaty, telefony komórkowe czy pagery. Środkiem komunikacji elektronicznej nie będzie zaś na przykład ogólnie dostępna strona internetowa, z powodu braku możliwości indywidualnego porozumiewania się.

Najważniejszym aktem prawnym, który swym zakresem obejmuje zagadnienia związane ze świadczeniem usług drogą elektroniczną w prawodawstwie Unii Europejskiej, jest dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego, a także Rady Europy z dnia 8 czerwca 2000 roku. Dotyczy ona przede wszystkim aspektów prawnych usług społeczeństwa infor-

² Art. 2 pkt 1 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

³ Art. 2 pkt 3 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

⁴ Art. 2 pkt 5 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

macyjnego, w tym handlu elektronicznego⁵. Prace Komisji Europejskiej nad dyrektywą rozpoczęły się 18 listopada 1998 roku, a ostatecznie zostały zakończone przez Parlament Europejski dnia 4 maja 2000 roku. Dyrektywa jest podzielona na pięć podstawowych części:

- Część pierwsza – fundamentalne definicje (terminologia) używane w dyrektywie.
- Część druga – ogólne obowiązki informacyjne w sferze obrotu handlowego.
- Część trzecia – uszczegółowienie ogólnych obowiązków informacyjnych, zawartych w części drugiej dyrektywy.
- Część czwarta – poświęcona umowom, zawierającym dzięki nowym technologiom i Internetowi.
- Część piąta – IPD – *Intermediary Service Providers* (Podrecki 2004, s. 168).

Zakres podmiotowy Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną obejmuje definicje usługodawcy, usługobiorcy, a także wyłączenia, mające charakter podmiotowy.

1. E-Usługodawca

Artykuł 2 pkt 6 stanowi, iż usługodawcą można nazwać „osobę fizyczną, osobę prawną albo jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, która prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową świadczy usługi drogą elektroniczną”⁶.

Usługodawcą w rozumieniu przepisów ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną może być:

- Osoba fizyczna.
- Osoba prawna.
- Spółki handlowe.

Pod warunkiem, że prowadzą one działalność, która może być zakwalifikowana jako świadczenie usług drogą elektroniczną.

Warto podkreślić, że do terminu usługodawcy z ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną najbardziej zbliżony jest termin przedsiębiorcy, pochodzący z artykułu 4 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Artykuł 4 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów uznaje za przedsiębiorców następujące podmioty:

- Spółki cywilne, komandytowe, jawne.
- Osoby fizyczne, prowadzące działalność gospodarczą.
- Osoby prawne, prowadzące działalność gospodarczą.
- Osoby fizyczne, które wykonują tzw. wolne zawody (również wolne zawody uwzględnia artykuł 2 pkt 6 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną)⁷.

Co ważne, osoba fizyczna czy prawna na podstawie przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów musi prowadzić działalność gospodarczą, a na podstawie przepisów ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną takiego obowiązku nie ma, gdyż osoba taka może prowadzić na przykład tylko działalność zarobkową. Nie ma więc obowiązku obligatoryjnego, aby spełniać inne kryteria działalności gospodarczej. Przepisy ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną wskazują na to, iż świadczenie usług drogą elektroniczną przez usługodawcę może być działalnością tzw. uboczną. W przypadku, gdy ktoś będzie świadczył jednorazowe, wręcz incydentalne usługi drogą elektroniczną,

⁵ Dyrektywa o handlu elektronicznym O.J. L 178, 17.07.2000.

⁶ Art. 2 pkt 6 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

⁷ Art. 4 pkt 1 Ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz.U. z 2007r. Nr 50, poz. 331.

to mimo to będą one podlegać ustawie o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Działalność, która obejmuje świadczenie usług drogą elektroniczną, nie wymaga specjalnych zgód, zezwoleń czy też koncesji (Jacyszyn 1999).

2. E-Uslugobiorca

W rozumieniu artykułu 2 pkt 7 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną za usługobiorcę należy uznać: „osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną, która nie posiada osobowości prawnej, która korzysta z usługi, świadczonej drogą elektroniczną”⁸. Przepis jednoznacznie wskazuje, iż usługobiorcą może być tak naprawdę każdy podmiot, który w faktyczny sposób, korzysta z danej usługi, która jest świadczona drogą elektroniczną. Co charakterystyczne, ustawa zalicza do usługobiorców zarówno konsumentów, jak i przedsiębiorców. Dzięki temu usługa elektroniczna może być świadczona drogą wykonania umowy, która zawarta jest na odległość.

Zakres przedmiotowy ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną jest uregulowany w artykule pierwszym tejże ustawy. Wyodrębnić można trzy podstawowe grupy przepisów prawnych, takich jak: obowiązków usługodawcy w ramach świadczenia przez niego usług drogą elektroniczną (uregulowane w rozdziale drugim), zasady wyłączenia odpowiedzialności usługodawcy (uregulowane w rozdziale trzecim), a także zasady ochrony danych osobowych w związku ze świadczeniem usług drogą elektroniczną (uregulowane w rozdziale czwartym). Oprócz tego można wymienić w ustawie przepisy ogólne (uregulowane w rozdziale pierwszym), przepisy karne (uregulowane w rozdziale piątym) i zmiany w przepisach obowiązujących (uregulowane w rozdziale szóstym) (Konarski 2002).

Jeśli chodzi o przetwarzanie danych osobowych, w ramach świadczenia usług drogą elektroniczną, niezależnie od sposobu, w jaki są zbierane i gromadzone, to znajdują w tym przypadku zastosowanie przepisy dotyczące zasady przetwarzania danych osobowych, zawarte w rozdziale czwartym ustawy. Fundamentalnym pojęciem ustawy są usługi świadczone drogą elektroniczną. Czym są? Wedle ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną definicję pojęcia stanowi artykuł 2 pkt 4, który stanowi, iż usługi świadczone drogą elektroniczną to: „wykonanie usługi świadczonej bez jednoczesnej obecności stron (na odległość), poprzez przekaz danych na indywidualne żądanie usługobiorcy, przesyłanej i otrzymywanej za pomocą urządzeń do elektronicznego przetwarzania, włącznie z kompresją cyfrową, i przechowywania danych, która jest w całości nadawana, odbierana lub transmitowana za pomocą sieci telekomunikacyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne”⁹.

Należy zwrócić uwagę, że definicję usług świadczonych drogą elektroniczną niektórzy badacze zaliczają do pojęcia usług społeczeństwa informacyjnego. Moim zdaniem jednak, usługi społeczeństwa informacyjnego to pojęcie znacznie szersze, a usługi świadczone drogą elektroniczną stanowią tylko element tegoż pojęcia. Definicja usług świadczonych drogą elektroniczną wskazuje na trzy kardynalne elementy, takie jak:

- „wykonanie usługi następuje bez jednoczesnej obecności stron umowy;
- za pomocą systemów teleinformatycznych;
- na indywidualne życzenie usługobiorcy” (Podrecki 2004, s. 172).

⁸ Art. 2 pkt 7 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

⁹ Art. 2 pkt 4 Ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

W sposób analogiczny, jak w przypadku ustawy o ochronie niektórych praw konsumentów należy rozumieć, iż „elementem konstrukcyjnym umowy, która jest zawierana na odległość, jest brak jednoczesnej obecności stron przy jej zawarciu” (Iszkowski, Konarski 2003). Zawarcie umowy może nastąpić w tradycyjny sposób, poprzez wspólne wyrażenie woli i podpisanie dokumentów. W przypadku braku jednoczesnej obecności dwóch stron uznanie przedmiotu umowy może nastąpić (oczywiście po spełnieniu pozostałych warunków) za świadczenie usług drogą elektroniczną. Bowiem ustawa o ochronie niektórych praw konsumentów uznaje za umowę zawartą na odległość, umowę, która została zawarta przy niejednoczesnej obecności stron umowy. Należy zaznaczyć, iż świadczenie usług drogą elektroniczną nie jest tożsame z pojęciem umów zawieranych na odległość.

Warto podkreślić, że według ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną usługa świadczona drogą elektroniczną nie musi być odpłatna, czyli świadczona za wynagrodzeniem. W. Iszkowski uznaje, iż „postanowienie takie stanowi konsekwencję przeniesienia elementów definicji pojęcia „usługi świadczonej drogą elektroniczną” z poziomu umowy na poziom rzeczywistego świadczenia usługi i oceny charakteru danej usługi właśnie w chwili jej wykonywania. (...) Charakter odpłatny lub nie usługi powiązany jest bowiem z umową, nie zaś z faktycznym wykonaniem umowy” (Iszkowski, Konarski 2003).

Przykładem – na mocy ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną – nieodpłatności usługi, dzięki której określona zostanie jako usługa świadczona drogą elektroniczną, mogą być bezpłatne konta poczty elektronicznej, funkcjonujące np. na ogólnodostępnych stronach internetowych czy na uczelniach wyższych. Jednak trzeba podkreślić, że realizacja usługi poprzez odebranie i wysłanie danych musi odbyć się w oparciu o systemy teleinformatyczne. Przedmiot usługi świadczonej drogą elektroniczną to przede wszystkim wysłanie i odebranie danych, które mogą mieć dowolną postać końcową i być przetwarzane w oparciu o różne instrumenty programowe. Ważne jest jednak, aby były przesłane drogą teleinformatyczną i pomiędzy takimi systemami. USOS, czyli Uniwersytecki System Obsługi Studenta jest definiowany jako system informatyczny, który pozwala zarządzać tokiem studiów studentek oraz studentów w szkole wyższej (uniwersytety, politechniki, akademie). Jeśli chodzi o systemy informatyczne, to mogą być one proste lub złożone. Przykładem prostego systemu informatycznego jest edytor tekstu. Przykładem złożonego systemu informatycznego jest system bankowy, system kontroli lotów czy USOS. Jednym z wyznaczników tego, czy system informatyczny jest prosty czy złożony, może być liczba elementów systemu informatycznego. Jeśli chodzi o proces tworzenia systemów informatycznych, to niewątpliwie trudno jest ocenić, czy dany projekt informatyczny będzie całkowitym sukcesem, czy zakończy się porażką. Jednak prawdopodobieństwo sukcesu systemu informatycznego można sprawdzić za pomocą metody oceny tzw. procesu wytwórczego, który jest stosowany do produkcji systemu. Modelem służącym do oceny może być CMM, który jest dość popularny. CMM, czyli Capability Maturity Model for Software został wykreowany oraz stworzony przez Software Engineering Institute (SEI). To model, który służy przede wszystkim do oceny procesu wytwórczego, mającego zastosowanie przy produkcji oprogramowania. CMM prowadzi oceny praktyk, jakie są stosowane podczas produkcji. Oceny opisowe są dokonywane przez model CMM w skali pięciostopniowej. Najniższa ocena na skali to ocena chaotyczna procesu, najwyższa ocena na skali to ocena zdyscyplinowana procesu. Poziomy skali pięciostopniowej modelu CMM obejmują: *initial*, *repeatable*, *defined*, *manager*, *optimizing*. Janina Mincer-Daszkiewicz definiuje Uniwersytecki System Ob-

sługi Studiów jako „zintegrowany system informatyczny do kompleksowej obsługi spraw studiów w uczelni wyższej, rozwijany od 2000 roku” (strona dostępu: www.usos.edu.pl., data dostępu: 17.11.2013). Międzynarodowe Uniwersyteckie Centrum Informatyczne zajmuje się rozwojem Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studiów i sprawuje nad nim pieczę. Głównymi użytkownikami systemu USOS są uczelnie wyższe publiczne i niepubliczne. Obecnie jest ich około dwudziestu sześciu. Użytkownikami USOS są zarówno uniwersytety, jak i politechniki czy wyższe szkoły zawodowe. W Międzynarodowym Uniwersyteckim Centrum Informatycznym zostały powołane dwa organy – Komisja ds. USOS oraz Zespół Roboczy ds. USOS. W skład Komisji ds. USOS wchodzi głównie przedstawiciele użytkowników systemu USOS, którzy mają wpływ na kierunek rozwoju tego systemu. Zespół Roboczy ds. USOS odpowiedzialny jest za merytoryczną pracę nad USOS i wprowadzanie zmian, ewentualnych działań naprawczych. Z danych Raportu „Szkoły Wyższe i ich finanse” z 2007 roku, przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny, wynika, że w Polsce na uczelniach publicznych i niepublicznych kształcą się około 1 937 404 studentek i studentów, z czego na uczelniach publicznych około 1 262 249, co stanowi około 65% ogółu studentek i studentów. Uczelnie, które korzystają z systemu USOS, obejmują około 525 956 studentek i studentów, co stanowi około 27% ogółu studentek i studentów, z czego 41% to studentki i studenci uczelni wyższych publicznych¹⁰. Dane pochodzą z 2007 roku, obecnie w 2013 roku zainteresowanie i korzystanie z usług systemu USOS jest o wiele większe i wciąż rośnie. Usługobiorcami systemu USOS są głównie uczelnie wyższe publiczne, ale tendencja ta się zmienia, gdyż wiele niepublicznych uczelni wyższych wyraża zainteresowanie tym systemem. Uniwersytecki System Obsługi Studiów to centralna baza danych uczelni wyższych, zawierająca wiele informacji. Centralna baza danych, która ma łączność z wszystkimi jednostkami organizacyjnymi, np. wydziałami uczelni, znajdującymi się poza macierzystym miastem, w którym siedzibę ma uczelnia wyższa. USOS charakteryzuje stabilność, wiarygodność, ale także integralność danych. USOS wykorzystuje głównie technologie firmy Oracle S.A., ale korzysta także z innych darmowych aplikacji, np. Smarty czy Python.36.

W 2000 roku została stworzona pierwsza wersja USOS. Miało to miejsce na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki. Do dziś trwają prace w celu rozwijania istniejącego systemu USOS i tworzenia jego nowych funkcji. Prace nad nową wersją USOS są prowadzone m.in. na: Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Uniwersytecie Łódzkim oraz na Politechnice Rzeszowskiej. Zespół roboczy ds. USOS, którego główna siedziba mieści się na Wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki na Uniwersytecie Warszawskim, jest odpowiedzialny za rozwój systemu USOS. Co ciekawe, niektóre elementy systemu USOS oraz stowarzyszonych serwisów internetowych powstają w ramach prac zaliczeniowych oraz dyplomowych studentek i studentów uczelni, które go używają. USOS w Polsce jest realizowany jako projekt przez Międzyuniwersyteckie Centrum Informatyzacji. Konsorcjum zostało stworzone z myślą rozwoju systemów informatycznych, których zadaniem głównym jest aktywne wspieranie zarządzania uczelniami wyższymi w Polsce. Należy podkreślić, że Międzyuniwersyteckie Centrum Informatyzacji jest właścicielem praw autorskich do USOS. Z kolei użytkownikami systemu USOS są uczelnie wyż-

¹⁰ www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_szkoly_wyzsze_2007.pdf.

sze, mające członkostwo MUCI – są one udziałowcami konsorcjum, i uczelnie wyższe stowarzyszone MUCI. W skład Komisji ds. USOS wchodzi przedstawiciele uczelni wyższych, które są jego użytkownikami. Zadaniem komisji jest zarządzanie kierunkami rozwoju systemu USOS. Kierownikiem Komisji ds. USOS oraz szefem Zespołu roboczego ds. USOS od początku istnienia systemu jest dr Janina Mincer-Daszkiewicz, która jest nauczycielem akademickim na Wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki Uniwersytetu Warszawskiego. Warto zaznaczyć, iż jeśli chodzi o korzystanie z systemu USOS przez uczelnie wyższe, część korzysta tylko i wyłącznie z USOS, a część tylko ze stowarzyszonych serwisów internetowych, świadczących dla studentów e-usługi. Międzyuniwersyteckie Centrum Informatyzacji zostało w 2005 roku laureatem konkursu Lider Informatyki w kategorii Organizacje użyteczności publicznej, a w 2007 roku zdobyło za stworzenie, rozwój i prace nad USOS nagrodę EUNIS Elite Award of Excellence.

Jeśli chodzi o architekturę USOS, to należy podkreślić automatyczną synchronizację danych. Z bazy danych USOS mogą korzystać pracownicy administracyjni uczelni wyższych wyłącznie poprzez dedykowany interfejs, z komputerów, które są zarejestrowane. Do aplikacji webowych poprzez strony http mają dostęp przede wszystkim studentki oraz studenci, kandydaci na studia, pracownicy administracyjni uczelni wyższych.

Uniwersytecki System Obsługi Studiów jest systemem wielofunkcyjnym. Do jego głównych zadań należy przede wszystkim:

- „Zarządzanie ofertą dydaktyczną w uczelni wyższej, w szczególności: ustalaniem i opisem przedmiotów, programów oraz wyznaczaniem terminów, w których odbywać się będą zajęcia.
- Zarządzanie tokiem studiów każdej studentki i studenta – plany zajęć, uzyskane oceny, zaliczenia etapów, przewidzianych programem.
- Dokonanie immatrykulacji studentek i studentów.
- Możliwość składania w systemie USOS podań studenckich adresowanych do prodziekana i właściwych dziekanatów.
- Obsługa elektronicznych legitymacji studenckich.
- Umożliwienie internetowych zapisów na zajęcia.
- Informacje o otrzymywanych stypendiach naukowych, socjalnych, sportowych.
- Możliwość dokonywania płatności przez studentki i studentów za świadczone usługi edukacyjne.
- Informacje o wymianach studenckich.
- Możliwość brania udziału w wyborach do rad samorządów studenckich.
- Wypełnianie ankiet, oceniających wykładowców, a także prace dziekanatu, biblioteki i innych jednostek organizacyjnych uczelni wyższej” (strona dostępu: www.usos.edu.pl, data dostępu: 17.11.2013).

Uniwersytecki System Obsługi Studiów to system bezpieczny, przeznaczony ze względów właśnie bezpieczeństwa dla użytkowników upoważnionych i wybranych komputerów, w tym sensie, iż są chronione przez zaporę sieciową. Uniwersytecki System Obsługi Studiów obejmuje swym zasięgiem tzw. Stowarzyszone serwisy internetowe, takie jak: USOS-web, UL, IRK, APD, Katalog ECTS i inne. Stowarzyszone serwisy internetowe przeznaczone są dla społeczności akademickiej, która związana jest z wybraną uczelnią wyższą, czyli przeznaczone są dla studentek i studentów oraz nauczycieli akademickich i pracowników administracyjnych. Korzystanie ze stowarzyszonych serwisów internetowych jest możliwe

dzięki przeglądarce internetowej. Ze względów bezpieczeństwa do aplikacji mają dostęp jedynie aktywne studentki i studenci, wykładowcy, którzy dostęp do serwisów internetowych uczelni wyższej uzyskują dzięki pracownikom administracyjnym, którzy osobiście i odgórnie wprowadzają dane studentek i studentów do systemu. Studentki i studenci mogą korzystać z serwisów internetowych uczelni wyższej poprzez zalogowanie używając loginu i hasła, które są niezbędne do wejścia do systemu USOS. Z Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studiów od początku korzystają uczelnie wyższe z całego kraju, np. Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika i wiele innych.

Wyżej wymienione uczelnie wyższe zapewniają studentom możliwość bezpłatnego, swobodnego, pozbawionego ograniczeń korzystania z Internetu i e-usług bezpośrednio w budynkach uczelni, w bibliotece czy nawet na kampusie. Strony internetowe uczelni wyższych oraz wydziałów są na bieżąco aktualizowane, co zawdzięczyć można administratorom stron, a także pracownikom administracyjnym dziekanatów poszczególnych jednostek uczelni wyższej. Dostępne na ich uczelniach wyższych e-biblioteki, e-czytelnie, umożliwiają studentom wygodną rezerwację książek poprzez Internet.

W Centralnym Serwerze Uwierzytelniania wyznaczniki czyjejs tożsamości stanowią PESEL, a także hasło. Jest to dyktowane przede wszystkim względami bezpieczeństwa użytkowników, tak by uniemożliwić osobom postronnym dostęp do różnych danych osobowych oraz tych związanych z kształceniem. Logowanie do różnych serwisów systemu USOSweb odbywa się na podobnych zasadach. Jest możliwe dzięki wpisaniu numeru PESEL i hasła.

Literatura

Dąbrowska A., Janoś-Kreśło M., Wódkowski A., 2008

E-usługi a społeczeństwo informacyjne, Gdańsk.

Iszkowski W., Konarski X., 2003

Elektroniczne usługi, „Rzeczpospolita”, nr 53.

Jacyszyn J., 1999

Elektroniczne czynności prawne, „PPH”, nr 7.

Juszczak S., 2003

Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów, Toruń.

Konarski X., 2002

Internet i prawo w praktyce, Warszawa.

Kubiak M., 2000

Wirtualna edukacja, Warszawa.

Podrecki P., 2006

Prawo Internetu, Warszawa.

Strony internetowe:

www.parp.gov.pl.

www.usos.edu.pl.